

บทที่ 2

แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องเหตุการณ์การเปิดรับข่าวสารรัฐสภา ของประชาชนใน กรุงเทพมหานครครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร การเปิดรับสื่อมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคล รวมทั้งลักษณะของข่าวสารการเมือง โดยที่ผู้วิจัยได้ใช้แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้เป็นแนวทางในการศึกษา

แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร

การที่บุคคลจะได้รับข่าวสาร หรือ ส่งข่าวสารไปยังผู้อื่นนั้น ต้องเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับการสื่อสาร การสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของพฤติกรรมมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม มนุษย์ได้ใช้วิธีการต่าง ๆ ติดต่อกับคนอื่น ๆ เพื่อที่จะบอกข่าวสาร ข้อมูล ตลอดจนความรู้สึกนึกคิด ความเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่อกัน ประมะ สตะเวทิน กล่าวไว้ว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยผ่านสื่อ (ประมะ สตะเวทิน 2526: 17) เอเวอเรท เอ็ม โรเจอร์ส และเอฟ ฟลอยด์ ชูเมคเกอร์ กล่าวไว้เช่นกันว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการซึ่งสารถูกส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร (Everett M. Rogers and F. Floyd Shoemaker 1971: 11)

การสื่อสารมีลักษณะเป็นกระบวนการประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีหน้าที่และวัตถุประสงค์ที่ต้องกระทำร่วมกัน องค์ประกอบสำคัญของการสื่อสาร ได้แก่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. แหล่งสาร หรือผู้ส่งสาร (Source) เป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสาร หมายถึง แหล่งกำเนิดของสาร หรือ ผู้ที่เลือกสรรข่าวสารเกี่ยวกับความคิดเห็นหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แล้วส่งต่อไปยังผู้รับสาร ผู้รับสารอาจเป็นบุคคลคนหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งคนก็ได้ บทบาทของผู้ส่งสารมีอยู่ 3 ประการ คือ เลือกสรรความหมายที่จะใช้สำหรับการสื่อสาร สร้างรหัสจากความหมายให้อยู่ในรูปของสาร และส่งรหัสของสารนั้นออกไป

2. สาร (Message) หมายถึง สิ่งที่ทำหน้าที่กระตุ้นความหมายให้กับผู้รับ เป็นสาระเรื่องราวที่ส่งออกไปจากผู้ส่งสารถึงผู้รับสาร อาจเป็นความคิด (Idea) หรือเรื่องราวใด ๆ ที่ส่งผ่านไปตามสื่อได้ สารอาจเป็นข้อความ คำพูด รูปภาพ หรือกริยาท่าทางก็ได้

3. ช่องทางสำหรับส่งสาร หรือสื่อ (Channel of media) เป็นสิ่งที่จะนำสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ ในการศึกษาเกี่ยวกับ "สื่อ" โดยทั่วไปมักแบ่งสื่อออกเป็นสองประเภท คือ สื่อมวลชน และสื่อบุคคล อันทำให้เกิดลักษณะของการสื่อสารสองแบบ คือ การสื่อสารมวลชน และการสื่อสารระหว่างบุคคล

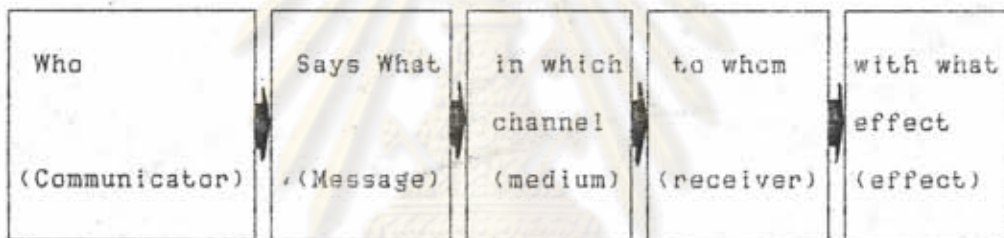
4. ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง ผู้ที่รับข่าวสารจากแหล่งสาร เป็นจุดหมายปลายทางที่สารส่งไปถึง ผู้รับสารอาจเป็นบุคคลเดียวหรือหลายคน หรือกลุ่มคนก็ได้ บทบาทของผู้รับสารมีอยู่ด้วยกันสามประการคือ รับสาร ถอดรหัสจากสารเพื่อให้ได้ความหมายและได้ตอบสนองความหมาย บทบาททั้งสามนี้อาจทำโดยบุคคลเพียงคนเดียว

องค์ประกอบอีกอันหนึ่ง คือ ปฏิกริยาย้อนกลับ (Feedback) องค์ประกอบนี้ในบางครั้งอาจมี หรือไม่มีก็ได้ ขึ้นอยู่กับระบบของการสื่อสารแต่ละประเภท ปฏิกริยาย้อนกลับประกอบด้วย สารที่ผู้ได้รับแสดงออกเนื้อให้ผู้ส่งได้ทราบถึงผลของสารที่ผู้ส่งได้ส่งไปให้ผู้รับ สำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคล ปฏิกริยาย้อนกลับจะมีได้ทันที แต่ถ้าเป็นการ

สื่อสารโดยผ่านทางสื่อมวลชนปฏิกิริยาย้อนกลับจะมีได้ช้ากว่า ปฏิกิริยาย้อนกลับเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในตัวของผู้รับสาร นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่แสดงว่า การสื่อสารนั้นเกิดผลหรือไม่ และประลพความลำเร็จมากน้อยเพียงใด

ฮาโรลด์ ดี ลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell) อธิบายความหมายของการสื่อสารโดยใช้แบบจำลอง ซึ่งเป็นการศึกษาปฏิกิริยาระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เนื้อหาข่าวสาร ชนิดของสื่อที่ใช้และผลอันเกิดจากการกระทำการสื่อสาร ลาสเวลล์ อธิบาย กระบวนการสื่อสารโดยตั้งเป็นคำถามเกี่ยวกับตัวผู้ส่งสาร ผู้รับสารและผลของการสื่อสาร

ใคร กล่าวอะไร ผ่านช่องทางใด ถึงผู้ใด ด้วยผลเป็นประการใด

แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของลาสเวลล์

- ใคร คือ ผู้ที่กำหนดและควบคุมเนื้อหาข่าวสาร
- อะไร คือ เรื่องหรือเนื้อหาของเรื่องที่ถูกสื่อสารออกไป
- ช่องทางหรือช่องทาง คือ ตัวกลางหรือสื่อที่ข่าวสารถูกส่งผ่านไปยังผู้รับ
- ใคร คือ ผู้รับสาร
- ผล คือ สิ่งที่กำหนดขึ้นอันเป็นผลมาจากการสื่อสาร

ซึ่งนักวิชาการคนอื่น ๆ อีกหลายคนก็มีความคิดเห็นทำนองเดียวกันกับลาสเวลล์ เช่น เดวิด เบอร์โล เห็นว่า องค์ประกอบของการสื่อสาร คือ แหล่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร หรือ สื่อ และผู้รับสาร (David K. Berlo 1960: 25) ส่วนโรเจอร์เพิ่มเติมว่า ควรจะมีอีกองค์ประกอบหนึ่ง คือ ปฏิกริยาย้อนกลับ (Feedback) (Everette Rogers and Lynne Svenning 1969: 32)

ช่องทางการสื่อสารมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคล

จากองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร จะเห็นได้ว่า ช่องสาร (Channels) หรือสื่อ มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าองค์ประกอบอื่นเลย เพราะสื่อจะเป็นตัวกำหนดความสำเร็จในการสื่อสารอันจะก่อให้เกิดความรู้ทัศนคติ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตรงตามความต้องการของผู้ส่งสาร

ช่องทางการสื่อสาร (Channels) เป็นวิธีการที่ผู้ส่งสารจะนำข่าวสารไปสู่ผู้รับสาร ซึ่งอาจแบ่งช่องทางการสื่อสารออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channels) เป็นวิถีทางในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนทั้งหมด เป็นต้นว่า หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ วิทยุโทรทัศน์ ซึ่งแหล่งข่าวอาจจะเป็นจำนวนบุคคลจำนวน 1 หรือ 2-3 คนที่จะส่งข่าวสารไปยังผู้ฟังจำนวนมากได้ ซึ่งสื่อมวลชนนั้นสามารถที่จะเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังที่มีจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ และแพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งสามารถเปลี่ยนทัศนคติที่บุคคลมีอยู่ได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channels) เป็น การติดต่อระหว่างบุคคลต่อบุคคลเพื่อที่จะถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสาร และ ผู้รับสาร Rogers ได้ กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงอันอาจจะเกิดได้ในกรณีที่คนเราได้มีการติดต่อกับ ผู้อื่น เช่น กับผู้นำความคิดเห็นได้แก่ นักการเมือง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ การติดต่อกับ ญาติ เพื่อนฝูงที่รู้จัก หรือเจ้าหน้าที่ทางราชการก็อาจมีผลต่อการติดตามข่าวสารการเมือง ได้เช่นกัน นักปราชญ์ทางสื่อสารมวลชนหลายท่านยอมรับความสำคัญของการสื่อสาร ระหว่างบุคคลว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของบุคคลมากกว่าอิทธิพลของสื่อมวลชนเสียอีก Rogers กล่าวว่า สื่อมวลชนมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้ แต่การสื่อสาร ระหว่างบุคคลช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Everett M. Rogers and Floyd F. Shoemaker 1971: 145) สำหรับการสื่อสารทางการเมือง นักรัฐศาสตร์กล่าวว่า ความรู้ทางการเมืองส่วนมากได้มาจากการสังสรระหว่างบุคคล (James Barber 1969: 15)

ถ้าจะเปรียบเทียบกันระหว่างการสื่อสารระหว่างบุคคล กับการสื่อสารมวลชน แล้ว มีผู้วิจัยพบเสมอว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นมีอิทธิพลในการโน้มน้าวใจมากกว่า การสื่อสารมวลชน Charles R. Wright กล่าวว่า การตัดสินใจของบุคคลในด้านต่างๆ เช่น การเลือกซื้อสินค้า แฟชั่น และการเลือกชมภาพยนตร์นั้น การสื่อสารระหว่าง บุคคลมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคลมากกว่าการสื่อสารมวลชน (Charles R. Wright 1959: 12-63) แต่การสื่อสารมวลชนก็เป็นปัจจัยช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุน (Reinforcement) ให้เกิดความล้มฤทธิ์ผลในการโน้มน้าวใจผู้รับสารได้รวดเร็วยิ่งขึ้น เมื่อใช้ควบคู่กับสื่อบุคคล จากการศึกษาของสำนักงานวิจัยการศึกษามหาวิทยาลัยยอร์ค เรื่องการใช้สื่อหลายประเภทเพื่อการโน้มน้าวใจพบว่า การใช้สื่อหลายประเภทจะช่วยให้ เกิดล้มฤทธิ์ผลในการโน้มน้าวใจ โดยเฉพาะสื่อบุคคลและสื่อสารมวลชนควรเสริมซึ่งกัน และกัน ในกรณีที่เป็นการเผยแพร่แนวกรรมที่ลบล้างข้อ (Ervin P. Bettinhaus 1968: 170-171) กล่าวโดยสรุปก็คือ ทั้งสื่อมวลชนและสื่อบุคคลย่อมมีความสำคัญที่จะ ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพทั้งนี้อยู่ที่โอกาสและวัตถุประสงค์ที่จะนำมาใช้เท่านั้น

การเปิดรับสื่อมวลชน

นักการสื่อสารหลายท่านได้กล่าวถึง "การเปิดรับสื่อมวลชน" ไว้ต่างๆ กันดังนี้

เลนเนอร์ ให้คำจำกัดความการเปิดรับสื่อมวลชนว่า หมายถึงอัตราส่วนของประชาชนที่มีวิทยุ จำนวนจำหน่ายหนังสือพิมพ์ และจำนวนผู้ที่นั่งดูภาพยนตร์ต่อประชาชน 1000 คน (Daniel Lerner 1958: 56-60)

คอสแมน กล่าวว่า การเปิดรับสื่อมวลชนสามารถวัดได้จากโอกาสที่บุคคลจะเปิดรับสื่อมวลชนซึ่งประกอบขึ้นจากการเป็นเจ้าของวิทยุ และดูภาพยนตร์ในช่วงเวลา 6 เดือน การซื้อหนังสือพิมพ์เป็นประจำหรือชั่วคราว ตลอดจนมีหนังสือพิมพ์ในบ้าน (Deutschman 1963: 23-25)

โรเจอร์ และเซวเนนิง ให้คำนิยามว่า สื่อมวลชนนั้นคลุมถึงสื่อ 5 ประเภท คือ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และภาพยนตร์ ดัชนีในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชนในความหมายของเขา จึงประกอบด้วยจำนวนรายการวิทยุที่รับฟังต่อสัปดาห์ การอ่านหนังสือพิมพ์ต่อสัปดาห์ ภาพยนตร์ที่ดูต่อปี และอื่น ๆ (Rogers and Svenning 1969: 363-364)

ในคัมภานุกรม ซึ่งเรียบเรียงโดยคณาจารย์แผนกสื่อสารวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวถึง การเปิดรับสื่อมวลชนว่า หมายถึง ขอบเขตที่ประชาชนทั่วไปเปิดรับสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และการดูภาพยนตร์ (สนั่น ปัทมะทิน 2520: 59-60)

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมทางสังคม และมีพลังมหาศาลต่อความคิดของมนุษย์ นั่นคือ สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และ พฤติกรรมของบุคคล สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติและค่านิยมใหม่ ๆ ให้เกิดแก่ประชาชนได้ อย่างไรก็ตาม ทัศนคติและค่านิยมใหม่จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นรับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อย ๆ ซ้ำ ๆ ซาก ๆ เท่านั้น สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อประชาชนในลักษณะสะสม (cumulative impact) มิใช่อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลได้ทันทีทันใด หรือในระยะเวลายั้งนั้น คือมิใช่อิทธิพลที่เกิดขึ้นจากการคร่ำครวญ โทรมัคน์เพียงครั้งเดียว การอ่านหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงครั้งเดียว (ปรมะ สตะเวทิน 2526: 143)

นอกจากนี้การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน ยังเกิดจากการเลือกรับข่าวสาร (Selective Processes) ของผู้รับสารอีกด้วย ความสนใจหรือความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสารต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลนั้นจะเลือกอ่าน ดู ฟังสิ่งใด (Selective exposure and Selective attention) จะตีความสิ่งนั้นอย่างไร (Selective interpretation) และควรจะจดจำสิ่งใด (Selective retention) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตนเท่านั้น ในการตีความหมายของสารก็เช่นเดียวกัน ประชาชนจะพยายามตีความสารที่ตนอ่าน ดู ฟัง ตามความเชื่อและค่านิยมที่ตนมีอยู่เดิม ในทำนองเดียวกันประชาชนจะเลือกจดจำเฉพาะสิ่งที่สนับสนุนความคิด และความเชื่อของตนเช่นกัน (ปรมะ สตะเวทิน 2526: 139).

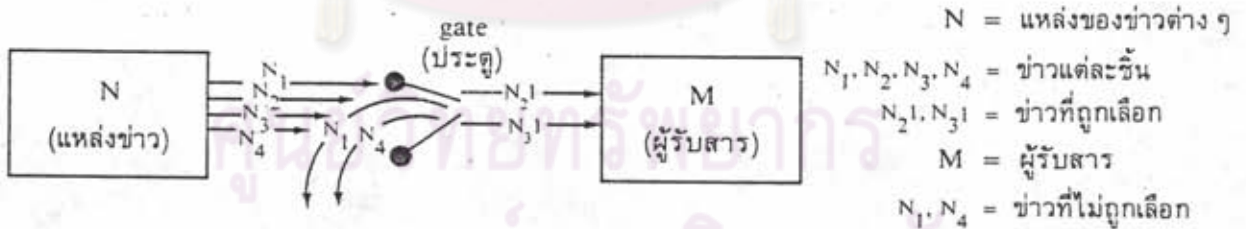
สำหรับกระบวนการสื่อสารมวลชนนั้น ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ องค์การสื่อมวลชนในฐานะผู้ส่งสาร สาร สื่อมวลชนซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น และมวลชนในฐานะผู้รับสาร ซึ่งในที่นี้จะขอกกล่าวถึงแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชนที่ได้นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้แต่พอสังเขป โดยจำแนกตามกระบวนการสื่อสารดังนี้

1. ทฤษฎีการสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับผู้ส่งสาร

ผู้ส่งสารในกระบวนการสื่อสารมวลชนอาจหมายถึง ตัวบุคคล เช่น ผู้สื่อข่าว บรรณาธิการ หรือหมายถึงองค์กรที่ผลิตสาร เช่น สำนักพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีวิทยุโทรทัศน์ ผู้สร้างภาพยนตร์ ก็ได้

การเลือกเสนอข่าวสารจะเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเรียกว่า Gatekeeper ซึ่งในวงการสื่อสารมวลชน หมายถึง บรรณาธิการและนักข่าวตามสำนักพิมพ์หรือวิทยุกระจายเสียง ซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบคัดเลือกเรียบเรียงข่าวสาร เพื่อเสนอให้ประชาชนทราบ บุคคลเหล่านี้จึงอยู่ในฐานะที่จะ "ควบคุม" ข่าวสารต่าง ๆ ที่จะผ่านไป ยังประชาชนทั่วไป โดยอาศัยวิธีการคัดเลือกและเรียบเรียงข่าว การตกแต่งและจัดหน้าหนังสือพิมพ์ ตลอดจนการกำหนดเวลาเสนอข่าวสารและการลำดับความสำคัญของข่าว

ดี เอ็ม ไวท์ (White, D.M., 1950) ได้ใช้แนวความคิดเรื่อง "ผู้เฝ้าประตู" ในการศึกษากิจกรรมของบรรณาธิการข่าวโทรพิมพ์ของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอเมริกันฉบับหนึ่ง ซึ่งกิจกรรมในการตัดสินใจคัดเลือกข่าวเพื่อตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์นั้นมีส่วนคล้ายกับหน้าที่ผู้เฝ้าประตู

แบบจำลองผู้เฝ้าประตูของ ดี เอ็ม ไวท์ (1950)

แบบจำลองนี้แสดงให้เห็นว่า จากต้นตอแหล่งข่าว (สำนักข่าวโทรนิมฟ์) จะมีข่าวสารมากมายหลายชิ้นส่งมายังสำนักงานหนังสือพิมพ์ หรือสถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ต่าง ๆ บรรณาธิการข่าวจะทำหน้าที่คัดเลือกข่าวสารเพียงบางชิ้นเพื่อตีพิมพ์หรือออกอากาศ ส่วนอีกหลายชิ้นก็อาจถูกโยนทิ้งตะกร้า ข่าวสารที่ถูกคัดเลือกนี้จะถูกตัดแต่งให้เหมาะสมกับเวลา เนื้อหา หรือลักษณะสื่อเพื่อส่งไปยังผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชม

นอกจากจะถูกคัดเลือกโดยบรรณาธิการข่าวแล้ว ข่าวที่ตีพิมพ์หรือออกอากาศไปยังผู้รับสาร เมื่อผู้รับสารได้อ่าน ได้รับฟังหรือได้รับชมแล้วก็อาจจะถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น เช่นสมาชิกในครอบครัว ญาติ เพื่อน ฯลฯ การถ่ายทอดโดยผู้เปิดรับสารจากสื่อมวลชนนี้ก็จะเป็นไปในลักษณะ "ผู้เฝ้าประตู" คือเลือกจะถ่ายทอดเพียงบางส่วนหรือส่วนใดส่วนหนึ่งก็ยอมได้อีกเช่นกัน จึงเห็นได้ว่า ข่าวสารจากสื่อมวลชนมักจะไหลผ่านผู้เฝ้าประตูต่าง ๆ มากมายหลายชั้น (พีระ จิระโสภณ 2529: 624 - 625) ซึ่งก็เป็นลักษณะของการแพร่กระจายของสื่อมวลชน ดังได้กล่าวมาแล้ว

จากทฤษฎีดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ในการเสนอข่าวสารการเมืองและข่าวสารรัฐสภา โดยผ่านสื่อมวลชนนั้นสื่อมวลชนอาจจะไม่ได้นำข่าวทั้งหมดมาลงเพื่อให้ประชาชนผู้รับข่าวสารได้พิจารณาโดยใช้วิจารณญาณของตนเอง แต่สื่อมวลชนจะทำหน้าที่คัดเลือกเฉพาะข่าวสารที่บรรณาธิการหรือข่าวที่ผู้สื่อข่าวเห็นว่าสำคัญ โดยจะทำการคัดเลือกจากความคิดเห็นของคนเพียงคนเดียวหรือกลุ่มบุคคลเพียงกลุ่มเดียว โดยอาจจะตัดเรื่องราวบางเรื่องทิ้งไป ซึ่งอาจจะทำให้สาระสำคัญหายไปจนเกิดเป็นความเข้าใจผิด เนื่องจากข่าวสารบิดเบือนไปจากความเป็นจริง โดยเฉพาะข่าวการเมืองและข่าวรัฐสภา ซึ่งเป็นข่าวที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง อาจจะมีผลทำให้ประชาชนเข้าใจผิด จนในที่สุดเกิดความเบื่อบ่นที่จะติดตามข่าวสารการเมืองและข่าวสารรัฐสภาก็เป็นได้

2. ทฤษฎีการสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับผู้รับสาร

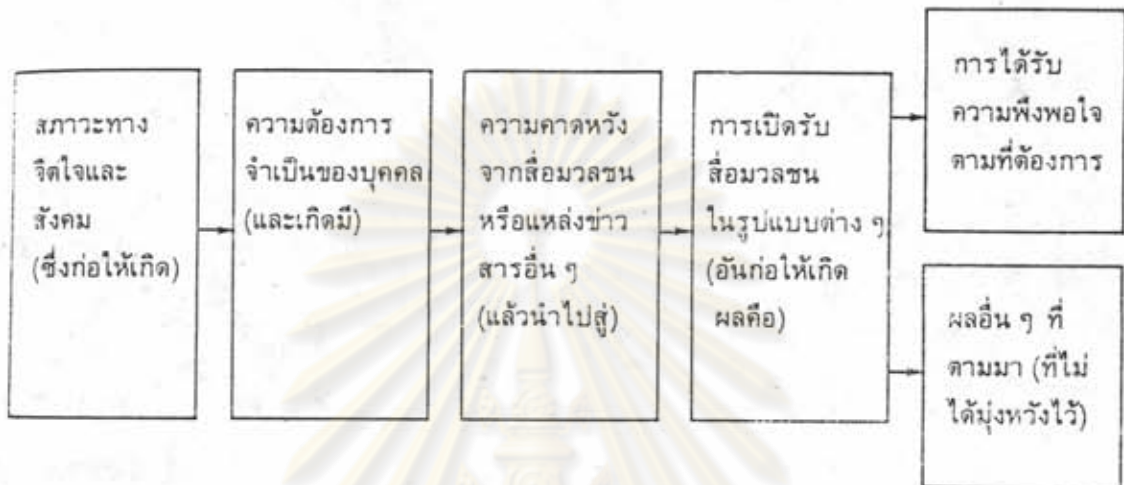
แนวความคิดเรื่อง การใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชน (Uses and Gratifications) เป็นการเน้นความสำคัญของกลุ่มผู้รับสารในฐานะผู้กระทำการสื่อสาร กล่าวคือ ผู้รับสารเป็นผู้เลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ และเลือกรับเนื้อหาของข่าวสารเพื่อสนองความต้องการของตนเอง

มีการศึกษาพบว่า ผู้รับสารมีใช้ผู้ถูกกระทำ (passive) หรือถูกป้อนข่าวสารแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่มีการกระทำ (active) หรือมีบทบาทในลักษณะการเลือกสรรแสวงหา และโต้ตอบข่าวสารหรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบ ๆ ตัว ในบางครั้งผู้รับสารอาจไม่ยอมรับข่าวสารง่ายๆ โดยเฉพาะในกรณีที่ข่าวสารนั้นขัดแย้งหรือไม่ตรงกับ ความสนใจและความต้องการของผู้รับสาร

แคทซ์และคณะ (Katz , E. and Others, 1974) ได้ให้คำอธิบายในเรื่องการใช้ประโยชน์ และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชนของผู้รับสาร ดังนี้

องค์ประกอบต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวความคิดในเรื่องการใช้ประโยชน์ และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชน (พีระ จิระโสภณ 2529: 635)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างเกี่ยวกับแบบจำลองนี้ เช่น ต้องการเป็นคนรอบรู้ทันสมัย รู้ถึงความเคลื่อนไหวทางการเมืองและเรื่องความเป็นไปของบ้านเมือง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น และมีความคาดหวังจากสื่อมวลชนว่า การบริโภคข่าวสารจากสื่อมวลชนจะช่วยสนองความต้องการของเขาได้ เขาจึงเลือกใช้สื่อมวลชน โดยเลือกดูรายการข่าวจากวิทยุโทรทัศน์ ฟังข่าวจากวิทยุกระจายเสียง หรืออ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ ซึ่งจะช่วยให้เขาได้รับความพึงพอใจตามที่เขาต้องการ คือ การเป็นคนรอบรู้ในข่าวสารการเมืองและเป็นคนทันสมัย ขณะเดียวกันผลจากการบริโภคข่าวสารจากสื่อมวลชนทุก ๆ วัน ก็อาจมีผลอื่น ๆ ตามมานอกเหนือจากการเป็นผู้รอบรู้และทันสมัย นั่นคืออาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมบางอย่างได้เช่นกัน

ดังนั้นการเลือกบริโภคสื่อมวลชนนั้น ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความต้องการหรือแรงจูงใจของผู้รับสารเอง บุคคลแต่ละคนย่อมมีวัตถุประสงค์ มีความต้องการในการใช้

ประโยชน์จากสื่อมวลชน เพื่อสนองความพึงพอใจของตนด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน การศึกษาในลักษณะนี้เป็นการศึกษาในเชิงหน้าที่ของสื่อมวลชน (functional approach) มุ่งพิจารณาว่า สื่อมวลชนมีหน้าที่ต่าง ๆ กัน เพื่อสนองความต้องการของผู้รับ เช่น หน้าที่ในการให้ข่าวสาร หน้าที่ในการให้ความบันเทิง หน้าที่ในการเป็นสื่อเพื่อการติดต่อกับสังคม เป็นต้น

ทฤษฎี Uses and Gratification นี้เป็นทฤษฎีทางการสื่อสารที่สนับสนุนในเรื่องความต้องการที่จะรู้ข่าวสารการเมืองและความเป็นไปของประเทศ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารทางการเมือง เพื่อให้เข้าใจว่าประชาชนมีความต้องการอย่างไรในการแสวงหาข่าวสารทางการเมือง และข่าวสารการเมืองในสื่อมวลชนนั้นสนองความต้องการให้เขาได้มากน้อยเพียงใด

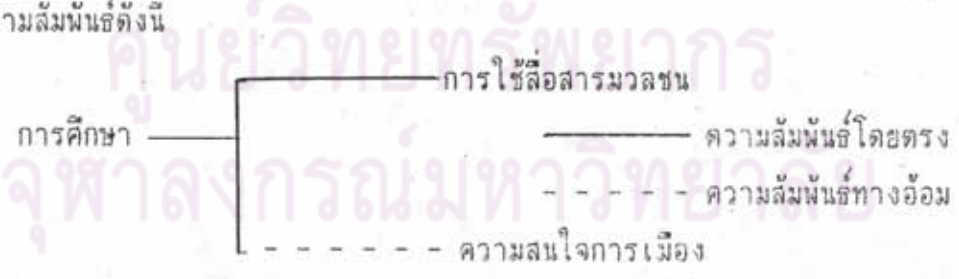
ทฤษฎีนี้ อธิบายว่า นอกจากความต้องการขั้นพื้นฐาน 5 อย่างของมนุษย์ที่ Maslow กล่าวไว้ ซึ่งได้แก่ Physiological needs, Security needs, love needs, Self-esteem needs และ Self-actualization needs แล้ว มนุษย์เรายังมีความต้องการอีกอย่างหนึ่ง นั่นคือ ความต้องการอยากรู้ (need for cognition) ซึ่งเป็นความต้องการที่จะแสวงหาระเบียบและความเข้าใจภาวะแวดล้อมรอบตัว ความต้องการที่จะรู้ (need for cognition or need for orientation) นี้เป็นแรงผลักดันที่มนุษย์เราเรียนรู้มาจากการอยู่ในสังคม (เลวี - วงษ์มณฑา 2528: 4) ฉะนั้นมนุษย์จึงสนองตอบความต้องการของตนโดยการเรียนรู้กฎระเบียบของสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม

เท่าที่ผ่านมา มีผู้ใช้ทฤษฎีนี้ศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารทางการเมืองมากมาย แต่ส่วนใหญ่แล้วไม่ค่อยได้ให้ความสนใจตัวแปรทางด้านสังคม และทางด้านจิตวิทยามากนัก แต่กลับให้ความสนใจตัวแปรที่เป็นทะเบียนภูมิหลัง (Demographics) ของประชาชนมากกว่า

ข้อสรุปที่น่าสนใจก็มีอยู่หลายข้อ เช่น

Peled และ Katz (1974) ศึกษาการใช้สื่อสารมวลชนในระหว่างสงครามในอิสราเอลในปี 1973 พบว่า ในช่วงของวิกฤตการณ์เช่นนั้น ประชาชนใช้สื่อสารการเมืองกันมาก เพื่อแสวงหาข้อมูล ความเข้าใจถึงสิ่งที่เกิดขึ้น และปลดเบ้าลือความตระหนกตกใจ ตลอดจนเป็นการช่วยระบายความเครียดสลดใจที่มีอยู่ และในภาวะเช่นนี้ วิทยุคือสื่อที่ประชาชนที่มีการศึกษาสูงชอบใช้มากที่สุด และในกรณีเช่นนี้ปรากฏว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลถูกใช้มากในการช่วยลดคลายความเครียดที่เกิดขึ้น ในหมู่คนที่มีความรู้ทางเศรษฐกิจต่ำ เพราะบุคคลเหล่านี้จะไม่สนใจหนังสือพิมพ์หรือวิทยุเลย ในขณะที่หลาย ๆ คนพบว่าการศึกษาเป็นตัวแปรที่สำคัญที่กำหนดความต้องการของประชาชนในการใช้สื่อสารมวลชน ความสนใจข่าวสารการเมืองและการเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

Mc Combs และ Mullins ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการใช้สื่อสารมวลชนและความสนใจทางการเมืองและพบว่า ต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยที่การใช้สื่อสารมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการใช้สื่อ และมีความสัมพันธ์โดยทางอ้อมกับความสนใจทางการเมือง กล่าวคือ การศึกษามีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อสารมวลชนและเพราะการใช้สื่อสารมวลชนมากขึ้นในกลุ่มผู้มี การศึกษาสูงจึงทำให้เขาสนใจข่าวสารการเมืองไปด้วย แต่ความสัมพันธ์ โดยตรงระหว่าง การศึกษากับความสนใจทางการเมืองโดยไม่ผ่านการใช้สื่อสารมวลชนนั้นไม่มี ซึ่งอาจจะเขียนเป็นแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ดังนี้

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ในขณะที่การศึกษาเป็นตัวกำหนดการใช้สื่อสารมวลชน แต่ก็ไม่ได้เป็นตัวกำหนดความสนใจในการเมือง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าตัวแปรทางด้านสังคม และจิตวิทยาอื่น ๆ น่าจะเป็นสิ่งที่เราควรระมัดระวังเพื่อจะทราบว่าประชาชนที่สนใจข่าวสารการเมืองนั้น ความต้องการของเขามีรากฐานมาจากอะไร (Mc Combs and Mullins 1973: 27-31)

Bishop (1973) พยายามจะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจการเมือง การใช้สื่อสารมวลชนและความเป็นประชาธิปไตยในหมู่นักศึกษาที่ลิมา , เปรู โดยมีข้อสมมุติฐานว่าความเป็นประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องการเมืองของประชาชน ซึ่งความรู้จะมีมากน้อยแค่ไหนนั้นก็มีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อสารมวลชนด้วย

สมมุติฐานนี้ตั้งขึ้นตามการค้นพบของการศึกษาที่มีมาก่อนหน้านี้ว่า ความกระตือรือร้นในเรื่องการเมืองไม่ว่าจะเป็นแบบชายหรือชวาก็ตามจะมีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อสารมวลชน นอกจากนั้นแล้ว Bishop ยังใช้ตัวแปรที่เป็นทะเบียนหลังซึ่งหลายตัวให้เป็นตัวกำหนดการใช้สื่อสารมวลชนและความเป็นประชาธิปไตย ตัวแปรเหล่านั้นคือ อายุ, การศึกษา, อาชีพ, การพูดคุยเรื่องการเมืองกับผู้อื่น และเขาพบความสัมพันธ์ที่สรุปเป็นแผนภูมิที่แสดงค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

ค่าสหสัมพันธ์ที่แสดงในแผนภูมิมิมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งสิ้น แสดงให้เห็นว่า ทักษะเบี่ยงภูมิลึกลับ (อายุ, การศึกษา, อาชีพ) มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องการเมือง, ความเป็นประชาธิปไตย และการใช้สื่อสารมวลชน และในขณะที่เดียวกันความรู้เรื่อง การเมืองก็มีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อสารมวลชนและความเป็นประชาธิปไตย การ ใช้สื่อสารมวลชนมีความเกี่ยวข้องกับการรับรู้ข่าวสารการเมืองของประชาชนและมีความ สัมพันธ์ ในทางบวกกับความรู้ลึกเป็นประชาธิปไตยในหมู่ประชาชนด้วย

Atkin (1973) ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์เรามีความต้องการรับรู้ข่าวสาร เพื่อนำเอา ไปปรับตัว ยิ่งคนเรามีความไม่แน่ใจเรื่องใดมากเท่าไร ความต้องการข่าวสารข้อมูลเพื่อ นำมาใช้ในการปรับตัวก็มีมากขึ้นเท่านั้น เขาอธิบายเอาไว้ว่า

คนเราจะใช้สื่อสารมวลชนในการแสวงหาข้อมูลความรู้ เสริมสร้างทัศนคติของ ภาพที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวแสวงหาหนทางในการปฏิบัติต่อสภาวะแวดล้อมในสังคม ตลอดจนปกป้องความรู้, ความคิดเห็นและอธิบายพฤติกรรมบางอย่างของตนเอง ความ ต้องการทั้ง 4 แบบนี้ Mc Combs และ Weaver (1973) เรียกรวม ๆ กันว่า "Need for Orientation" ซึ่งเป็นหัวใจในการกำหนดความสนใจข่าวสารต่าง ๆ ของ ประชาชน โดยที่ตัวแปรนี้จะถูกกำหนดโดยความสำคัญ และความไม่แน่ใจ กล่าวคือ ถ้า คนเราเห็นว่า เรื่องใดสำคัญกับตนเองและตนเองไม่มีความแน่ใจในเรื่องนั้นมากเท่าใด ความสนใจข่าวสารเรื่องนั้นก็เพิ่มขึ้นเท่านั้น

สำหรับการตอบสนองที่ประชาชนได้รับจากการแสวงหาข้อมูลนั้นก็มีการศึกษากัน มาก ในปัจจุบันนี้มักจะผูกพันถึงการตอบสนองประการที่ประชาชนต้องการจะได้รับจาก การสนใจข่าวสารทางการเมือง คือ

1. ความต้องการรู้เหตุการณ์ (Surveillance) ความอยากรู้อะไรเกิดขึ้นในสังคม ความอยากรู้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐบาลเขาทำอะไรกันบ้าง
2. ความต้องการคำแนะนำ (Guidance) การแสวงหาหนทางปฏิบัติตนให้ถูกต้องเพื่อความอยู่รอดในระบบสังคมและการเมืองที่เป็นอยู่
3. การนำเอาไปใช้ในการสนทนา (Anticipated Communication) ใช้ข้อมูลจากสื่อสารมวลชนเพื่อการพูดคุยถกเถียงกับคนอื่น
4. ความตื่นเต้น (Excitement) สนใจว่าใครจะอยู่ใครจะไป ใครจะแพ้ใครจะชนะ สนใจความอยู่รอดของรัฐบาล
5. ความสนุกสนาน (Entertainment) ไม่ต้องการอะไรมากมาย หากความเพลิดเพลินในการอ่านในวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น

กล่าวโดยสรุป เมื่อผู้รับสารมีความต้องการที่จะรับรู้ข่าวสารมากเท่าใด ก็ยิ่งต้องชวนชวนแสวงหาข่าวสารมากขึ้นเท่านั้น

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับการแพร่กระจายของการสื่อสารมวลชน

ทฤษฎีเกี่ยวกับการแพร่กระจายของการสื่อสารมวลชนที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ คือ ทฤษฎีการไหลแบบสองขั้นตอนของการสื่อสาร (Two-Step Flow of communication) แนวความคิดนี้ เริ่มต้นมาจากการศึกษาถึงผลของการสื่อสารมวลชนในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา เมื่อปี ค.ศ. 1940 โดยลาซาร์สเฟลด์และคณะ (Lazarsfeld, and Others, 1944) พบว่า ข่าวสารจากสื่อมวลชนมักจะไม่ไปถึงกลุ่มผู้รับโดยตรงเสมอไป บางครั้งอาจจะไปถึงผู้รับสารในลักษณะกระบวนการสองขั้นตอน คือในขั้นแรกจะเข้าถึงบุคคลในสังคมส่วนหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้นำความคิดเห็น แล้วผู้นำความคิดเห็นเหล่านี้ก็จะส่งไปยังบุคคลอื่น ๆ อีกทอดหนึ่ง ดังแบบจำลองต่อไปนี้

- คือ ผู้นำความคิดเห็น
- คือ ปัจเจกบุคคลที่ติดต่อในเชิงสังคมกับผู้นำความคิดเห็น

แบบจำลองนี้ สามารถอธิบายได้ว่า ความคิดต่าง ๆ มักจะไหลผ่านจากวิทยุกระจายเสียง หรือสิ่งพิมพ์ไปยังผู้นำความคิดเห็นและจากผู้นำความคิดเห็นต่อไปยังกลุ่มประชาชนที่มีความกระตือรือร้นต่อข่าวสารน้อยกว่า

ผู้นำความคิดเห็น มักจะมีลักษณะไม่แตกต่างไปจากผู้ตาม (followers) มากนัก และผู้นำกับผู้ตามมักจะมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างใกล้ชิดและคล้ายคลึงกัน โดยอาจจะมีการศึกษารายได้ และสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูงกว่าเล็กน้อย มีการติดต่อกับโลกภายนอกมากกว่า และเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กล่าวโดยสรุป อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้น ไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยต่าง ๆ ที่ละกีดกันอิทธิพลของสื่อมวลชน ปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งก็คือ สื่อบุคคล เนื่องจากในบางกรณีข่าวสารจากสื่อมวลชนไม่ได้ไปถึงประชาชนในทันที หากแต่ต้องผ่านขั้นตอนจะมีบุคคลเป็นตัวแทรก เพื่อทำหน้าที่ในการถ่ายทอดข่าวสารไปยังประชาชนอื่น ๆ ในสังคม บุคคลที่ทำหน้าที่ดังกล่าวเรียกว่า "ผู้นำความคิดเห็น" (Opinion Leaders) (ปรเมษฐ์ สตะเวทิน 2526: 139)

ในการถ่ายทอดข่าวสารจากสื่อมวลชนไปยังประชาชนนั้น ผู้นำความคิดเห็นได้แทรกความรู้สึกนึกคิดของตน หรือแต่งเติม ขยาย บิดเบือนข่าวสารนั้น ๆ ผู้นำความคิดเห็นมักจะเป็นบุคคลที่ได้รับความเชื่อถือเลื่อมใสและไว้วางใจจากประชาชน ดังนั้นผู้นำความคิดเห็นจึงมีอิทธิพลต่อความคิดและการตัดสินใจของประชาชนอย่างยิ่ง

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับผลของการสื่อสารมวลชน

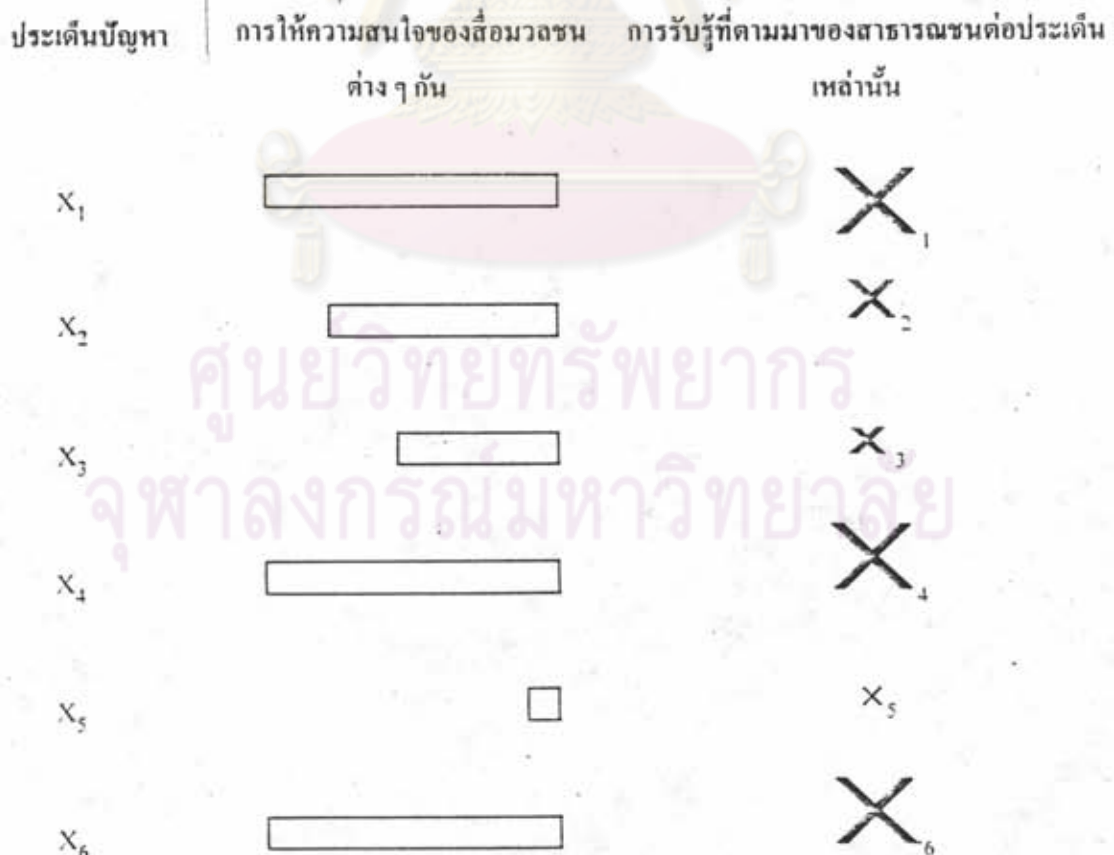
สื่อมวลชนเป็นผู้มีบทบาทในการหยิบยกประเด็นปัญหา มาเสนอให้สาธารณชนสนใจ สื่อมวลชนสามารถเสนอข่าวสารเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้นำไปใช้ประกอบการตัดสินใจต่าง ๆ ข่าวสารที่เป็นประโยชน์จะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมหรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในแต่ละสังคม

บุญเลิศ ศุภคิลิก เสนอว่า ในการพัฒนาระบบการเมือง สื่อมวลชนควรทำหน้าที่ในการเสนอข้อเท็จจริงมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับบทบาท ในการชักจูงความคิดเห็นแต่เพียงอย่างเดียว ควรมุ่งเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และ พัฒนาความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง (Political Cognition) ที่ถูกต้องซึ่งจะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางการเมืองแทนที่จะมุ่งผลในระยะสั้นในการโน้มน้าวความคิดเห็นแต่เพียงอย่างเดียว

หน้าที่ของสื่อมวลชนในระบบประชาธิปไตยมีหน้าที่สำคัญที่เรียกว่า "การกำหนดหัวข้อเรื่องพิจารณา" (Agenda - Setting) มัลคอล์ม แม็คคอมส์และโดนัลด์ โชว์ (McCombs, and Show, 1972) เป็นผู้เสนอแนะว่าแนวความคิดนี้มิใช่ของใหม่ วอลเตอร์ ลิมน์มันน์ เคยกล่าวถึงบทบาทของสื่อมวลชนว่า "สื่อมวลชนมีบทบาทในการสร้างภาพต่าง ๆ ในหัวสมองของคนเรา" ซึ่งก็คล้ายคลึงกับแนวความคิดในเรื่องหน้าที่การกำหนดหัวข้อเรื่องให้พิจารณาของสื่อมวลชนตามแนวคิดของแม็คคอมส์และโชว์ นอกจากนี้โคเฮน (Cohen, B.C. 1963) กล่าวถึงอิทธิพลของหนังสือพิมพ์ในการเป็นผู้บอกกับผู้อ่านว่าเรื่องอะไรควรจะคิด (What to think about) ซึ่งตรงกับแนวความคิดในเรื่องการกำหนดหัวข้อเรื่องให้พิจารณา (พีระ จิระโสภณ 2529: 663-664)

เดนิส แม็คควอล และสเวน วินดาห์ล (McQuail, and Windahl, 1981) ได้สรุปแนวความคิดของการกำหนดหัวข้อเรื่องพิจารณาเป็นลักษณะแบบจำลองดังนี้

แบบจำลองการกำหนดหัวข้อเรื่องถ้าให้พิจารณา (แม็คควอลและวินดาห์ล 1981)

ในด้านการสื่อสารทางการเมือง ก็อาจปรับใช้ความหมายของ การกำหนด หัวข้อเรื่องพิจารณาได้ โดยถือว่า สื่อมวลชนทั้งหลายเป็นผู้กำหนดหัวข้อเรื่องพิจารณา เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นหัวข้อทางการเมืองเอาไว้ ประชาชนผู้รับข่าวสารเปรียบเสมือนผู้เข้าร่วมการประชุมจึงย่อมจะรับทราบหรือตระหนักถึงปัญหาหรือประเด็นต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ตามหัวข้อเรื่องพิจารณา

ดังนั้น ระดับความรู้และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์กับการเลือกเสนอข่าวสารหัวข้อต่าง ๆ ของสื่อมวลชน ยิ่งสื่อมวลชน เสนอข่าวเกี่ยวกับประเด็นหรือปัญหาใดมากเท่าใดประชาชนผู้รับสารก็จะรับรู้หรือตระหนัก ถึงความสำคัญของประเด็นปัญหานั้นมากยิ่งขึ้นไปด้วยและก็เช่นเดียวกันหากสื่อมวลชนเลือก เสนอประเด็นหรือ ปัญหาเกี่ยวกับงานทางด้านนิติบัญญัติและกิจการสภาผู้แทนราษฎรของ รัฐสภาในการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากเท่าใด โอกาสที่ประชาชนจะรับทราบถึง ความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของรัฐสภาต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็จะมีมาก ขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะทำให้ประชาชนมี ระดับความรู้และความเข้าใจงานของรัฐสภาภายใต้ การปกครองระบอบประชาธิปไตยเพิ่มมากขึ้น

บุญเลิศ ศุภติลภ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์ไทยในด้านการ กำหนดหัวข้อเรื่องพิจารณา ในช่วงเดือนมกราคม ถึง กุมภาพันธ์ 2522 ซึ่งเป็นช่วงที่ กำลังจะมีการเลือกตั้งทั่วไป และ ความขัดแย้งทางการเมืองในกัมพูชากำลังรุนแรง ตลอดจนกำลังมีการจลาจลในอิหร่าน ตลอดจนมีปัญหาในการขึ้นราคาน้ำมันและค่าครองชีพขึ้นตัวสูงขึ้น ผลการวิจัยพบว่า การจัดลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหาทางการเมือง ต่าง ๆ ของผู้อ่านและหนังสือพิมพ์นั้นสอดคล้องกัน ในช่วงระหว่างเดือนมกราคมถึง กุมภาพันธ์นั้น หนังสือพิมพ์สองฉบับที่เลือกมาทำการศึกษา นั้น คือ ไทยรัฐและสยามรัฐ เน้นการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับความขัดแย้งในเขมร การเตรียมการเลือกตั้งทั่วไป และ การจลาจลในอิหร่านเรียงลงมาตามลำดับในขณะเดียวกัน ประชาชนในกรุงเทพมหานคร

ส่วนมากก็ยอมรับปัญหาดังกล่าวว่ามีความสำคัญเรียงตามลำดับเช่นกัน อาจสรุปได้ว่า การที่สื่อหนังสือพิมพ์เลือกเสนอข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองเศรษฐกิจมาน้อยเพียงใด หรือในลักษณะใดนั้นมีผลทำให้ผู้อ่านได้ตระหนักหรือรับรู้ถึงความสำคัญของปัญหานั้นด้วย นับว่าเป็นการสนับสนุนแนวความคิดเกี่ยวกับ การกำหนดหัวข้อเรื่องพิจารณา

ทฤษฎีนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสื่อมวลชนในการรายงานปัญหา (Issues) หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปทราบ และอภิปรายถกเถียงกัน

ตามแนวคิดการกำหนดหัวข้อเรื่องพิจารณานั้น ในเรื่องปัญหาทางการเมืองก็ เช่นกัน สื่อมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์และสื่ออย่างอื่น เป็นผู้กำหนดปัญหาทางการเมืองให้ประชาชนรับทราบในสังคมประชาธิปไตย ถ้าสื่อมวลชนเลือกรายงานประเด็นปัญหาทางการเมืองใดมากเท่าใด ประชาชนก็จะพลอยรับทราบหรือตระหนักถึงความสำคัญของปัญหานั้นมากตามไปด้วย ดังนั้น ระดับความคิดหรือกระทั่งอุดมการณ์ทางการเมืองของคนเราพัฒนาไปไกลแค่ไหนขึ้นอยู่กับ การรายงานปัญหาการเมืองของสื่อมวลชน ในสังคมนั้นเป็นหลัก (บุญเลิศ ศุภติลภ 2522: 50)

ลักษณะของข่าวสารการเมือง

ข่าวสาร (Information)

นักสังคมวิทยาสองคน คือ คาร์ล สวาลาลโตกา และโอทิต คันแคน ได้เสนอแนะให้พิจารณาข่าวสารเป็น "มิติ" ที่สี่ของการแข่งขันทางสังคม เพิ่มเติมจากสามมิติแรก คือ ความมั่งคั่ง อำนาจ และเกียรติ สวาลาลโตกา ให้นิยามของ "ข่าวสาร" ว่า หมายถึงทักษะหรือความรู้ซึ่งบุคคลได้รับการฝึกฝนอบรมมาก่อน (บุญเลิศ ศุภติลภ 2523: 6)

ในแง่ของการสื่อสาร ข่าวสารมีลักษณะเป็นสาร (Message) อย่างหนึ่งที่ส่งมาตามสื่อต่าง ๆ ในรูปลักษณะของสัญลักษณ์หรือสัญญาณ (Symbol or Sign) ดังนั้นข่าวสารจึงหมายถึง "เนื้อหา" ของสื่อที่ใช้ในการสื่อสาร วิลเบอร์ ชรามม์ อธิบายว่าข่าวสาร หมายถึง เนื้อหาอะไรก็ได้ที่จะช่วยลดความไม่แน่ใจ หรือจำนวนทางเลือกที่อาจเป็นไปได้ในสถานการณ์หนึ่ง ช่วยให้บุคคลสามารถสร้างภาพที่ชัดเจน ขยายภาพแวดล้อมที่เขาเกี่ยวข้องและช่วยกำหนดพฤติกรรมที่เขาควรจะทำในสถานการณ์นั้น ๆ (Wilbur Schramm and Donalds F. Roberts 1971: 13)

ข่าวสารการเมือง

สตีเวน แชฟฟี (Steven Chaffee) ได้ให้คำนิยามที่เฉพาะเจาะจงลงไปถึง "ข่าวสารการเมือง" โดยอาศัยแนวการวิเคราะห์ระบบของ เดวิส ฮิลตัน ว่าเป็น "ความรู้ของสมาชิกในระบบการเมืองเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวใดๆ ในสถานะของระบบ ในแง่ของการแบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม" (Steven Chaffee) ซึ่งหมายถึงข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับข้อเรียกร้องและการสนับสนุนข้อตัดสินใจที่ออกมาและเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนปัจจัยนำเข้าให้เป็นผลลัพธ์ออกมา (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว 2523: 11)

นักรัฐศาสตร์หลายคนจัดเอา "ข่าวสาร" เป็นทรัพยากรทางการเมืองอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวกำหนดอำนาจ หรือ อิทธิพลทางการเมืองของบุคคล ข่าวสารจะช่วยลดความไม่แน่ใจ (Uncertainly) และช่วยให้การตัดสินใจมีประสิทธิภาพมากขึ้น ความรู้สึกไม่แน่ใจทางการเมือง ความรู้สึกว่าตนเองมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเมือง เป็นที่มาสำคัญของความนิ่งเฉยทางการเมือง ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยจึงไม่สามารถจะเป็นไปได้ ถ้าประชาชนทั่วไปไม่มีความรู้ถึงความเป็นไปของการเมืองการปกครองบ้างเลย (James D. Barber 1969: 38)

จากการศึกษาของ อัลมอนต์และเวอร์บา พบว่า ความรู้สึกมีความสามารถทาง การเมืองในระบอบประชาธิปไตย (Democratic Competence) ซึ่งเป็นความรู้สึกทาง การเมืองที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น มีความสัมพันธ์ อย่างใกล้ชิดกับการมีข้อมูลข่าวสารที่เที่ยงตรงเกี่ยวกับประเด็นปัญหาและกระบวนการทาง การเมือง (นรศักดิ์ ผ่องแผ้ว 2523: 21) รวมทั้งเกี่ยวข้องกับความสามารถในการ ใช้ข้อมูลข่าวสารในการวิเคราะห์ทำความเข้าใจกับปัญหาต่าง ๆ การที่บุคคลมีข้อมูล ข่าวสารเพิ่มขึ้นจะทำให้บุคคลมีการประเมินคุณค่าและกำหนดข้อตัดสินใจในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคงขึ้น เช่น ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง บุคคลที่ตัดสินใจว่าจะลงคะแนน เสียงผู้ใดในระยะใกล้ ๆ กับวันเลือกตั้ง มักจะเป็นผู้ที่มีความรู้ข่าวสารเกี่ยวกับผู้สมัคร พร้อมนโยบายต่าง ๆ น้อยกว่าผู้ที่ได้กำหนดข้อตัดสินใจของตนไว้ล่วงหน้า (นรศักดิ์ ผ่องแผ้ว 2523: 22)

ข่าวสารการเมือง กับ การมีส่วนร่วมทางการเมือง

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ข่าวสารการเมืองมีความสำคัญ และมีอิทธิพลอย่างยิ่ง ต่อพฤติกรรมทางการเมือง และกระบวนการทางการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากก่อนที่บุคคลใด บุคคลหนึ่งจะมีพฤติกรรมใด ๆ ไม่ว่าจะ เป็นพฤติกรรมทางการเมืองหรือพฤติกรรมอื่น ๆ บุคคลนั้นจะต้องได้รับสิ่งเร้าบางอย่างจากสิ่งแวดล้อมที่จะกระตุ้นให้เขามีพฤติกรรมบาง อย่าง พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลก็มีที่มาจากสิ่งเร้าและสิ่งแวดล้อม ที่มากระทบต่อบุคคลนั้นเช่นกัน เลสเตอร์ มิลแบรท เสนอแนวความคิดเชิงสมมติฐานว่า ยิ่งบุคคลได้รับสิ่งเร้าเกี่ยวกับการเมืองมากเท่าใด บุคคลนั้นก็ยิ่งแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วม ทางการเมืองมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งผลการวิจัยในประเทศต่าง ๆ กว่า 10 ประเทศ ก็ยืนยันต่อสมมติฐานนี้ (Lester W. Milbrath and M.L.Goel 1977: 35) การเปิด

รับต่อสิ่งเร้าที่เกี่ยวกับการเมืองนั้น จะเพิ่มระดับของความรู้ทางการเมือง กระตุ้นให้เกิดความสนใจ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกประเด็นต่าง ๆ ทางการเมือง ตลอดจนทำให้มีความผูกพันกับพรรคการเมืองหรือผู้สมัครคนใดคนหนึ่งมากขึ้น (เลนส์ นนทะโชติ 2524: 104)

ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองก็อาจจัดเป็นสิ่งเร้าทางการเมืองประเภทหนึ่งที่สามารถเข้ามากระทบต่อบุคคลได้โดยผ่านช่องทางหลาย ๆ ช่องทาง รวมทั้งโดยทางสื่อสารมวลชนและโดยการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การพูดคุยสนทนากัน เป็นต้น และในทัศนะของนักรัฐศาสตร์ ความรู้ทางการเมืองซึ่งจะได้มาจากการได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเมืองนั้น เป็นปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ยิ่งบุคคลนั้นมีความรู้ทางการเมืองสูง ก็จะมีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสำนึกของตนเอง สูงด้วย (James D.Barber 1969: 8-13)

การที่บุคคลจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะใด คือ ด้วยความสำนึกของตนเอง หรือ โดยการชักจูงระดมหลังจากผู้อื่นนั้น ย่อมจะเป็นผลมาจากระดับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองและความรู้สึกผูกพันกับการเมือง หรือความรู้สึกที่ว่าการเมืองเป็นเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตน กล่าวคือ บุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ทางการเมือง จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสำนึกของตนเอง เนื่องจากมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ตนกระทำเช่นเดียวกับการมีความรู้สึกว่าการเมืองเป็นเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตน ก็เห็นว่ากิจกรรมทางการเมืองต่างๆ เป็นสิ่งสำคัญที่ตนเองควรมีส่วนกำหนดการตัดสินใจทางการเมือง (เลนส์ นนทะโชติ 2524: 105)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีนักวิชาการที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการสื่อสารทางการเมืองไว้เป็นจำนวนไม่น้อย และผลงานหลายชิ้นก็เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ผลการวิจัยส่วนหนึ่งจะเกี่ยวกับการค้นคว้าถึงผลหรืออิทธิพลของสื่อมวลชน พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชน

นอกจากนี้ยังมีข้อสรุปที่น่าสนใจ จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารกับการเมืองอยู่หลายผลงาน ได้แก่

ชแรมม์ พบว่า การศึกษามีอิทธิพลต่อความสนใจข่าวสารการเมือง อาชีพ และรายได้จะมีอิทธิพลก็ต่อเมื่อ คนมีการศึกษาดำเท่านั้น นั่นคือ ถ้าคนมีการศึกษาสูงแล้วไม่ว่าจะอยู่ในอาชีพใด มีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร ความสนใจข่าวสารการเมืองจะไม่แตกต่างกัน แต่ถ้ามีการศึกษาดำแล้ว การมีฐานะดีขึ้น มีอาชีพที่มีค่านิยมสูงในสังคมจะช่วยเพิ่มความสนใจข่าวสารการเมืองให้กับประชาชน (Schramm 1969: 197-209)

แม็คเนลลี และ ฟอนซีกา พบว่า การใช้สื่อที่เป็นสิ่งตีพิมพ์ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ข่าวสารการเมืองได้ดีกว่าการใช้วิทยุและโทรทัศน์ที่ประชาชนถือว่าเป็นสื่อที่ใช้สำหรับให้ความบันเทิง ในการศึกษาครั้งนี้ แม็คเนลลี และ ฟอนซีกา ศึกษากลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยคอลสตาร์กัน พบว่าฐานะทางเศรษฐกิจไม่มีผลต่อการสนใจข่าวสารทางการเมืองของนักศึกษา ซึ่งตรงกับที่ ชแรมม์ เคยกล่าวไว้ว่า ถ้าคนมีการศึกษาสูงแล้วฐานะทางเศรษฐกิจจะไม่มีผลต่อการสนใจข่าวสารการเมืองเลย (John McNally and Engro Fonseca 1964: 225-231)

เบคเกอร์ และ เพรสตัน พบว่าการใช้สื่อสารมวลชนมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมทางการเมือง กล่าวคือ ผู้สนใจกิจกรรมทางการเมืองหรือเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง จะสนใจข่าวสารการเมืองสูงกว่าผู้ที่ไม่เข้าร่วม และนอกจากนั้นแล้ว ผู้ที่มีความศรัทธาในระบบการเมืองว่าจะมีส่วนช่วยสังคมได้ จะเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และเป็นผู้ที่ติดตามข่าวสารทางการเมืองอยู่เสมอ (Jerome Becker and Ivan Preston 1969: 129-134)

ฮิล และ บอนเจิน ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารต่าง ๆ ในสหรัฐ พบว่า โดยทั่วไปแล้วเหตุการณ์หรือข่าวหนึ่งยังมีความสำคัญต่อสาธารณชนเพียงใด ก็ยังมีการกระจายรวดเร็วขึ้นเท่านั้นในการแพร่กระจายข่าวนี้ ทั้งสื่อมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคลต่างก็มีบทบาทอย่างมาก และเกี่ยวข้องกัน คือ ถ้าได้รับข่าวครั้งแรกโดยการสื่อสารระหว่างบุคคล ก็จะมีการเปิดรับสื่อมวลชนในข่าวนั้น ๆ เพิ่มเติม และในทางกลับกัน ถ้าได้รับข่าวครั้งแรกจากการเปิดรับสื่อมวลชน ก็มักจะนำไปแพร่กระจายต่อไปในลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Hill and Bonjean 1980: 60)

งานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารในประเทศไทยที่เป็นที่น่าสนใจ ได้แก่

ผลงานของ อำพล สิงห์โกวิท และสวัสดิ์ กฤตรัชต์นันท์ ซึ่งสำรวจอิทธิพลของการสื่อสารต่อการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน ในเขตอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด และ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า โอกาสของการฟังวิทยุและอ่านหนังสือพิมพ์มีส่วนสำคัญที่ทำให้ราษฎรในท้องถิ่นชนบทดังกล่าวมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง นอกจากนี้ยังพบว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การประชุมชี้แจงของข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และการบอกกล่าวของญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เป็นแหล่งข่าวสำคัญที่ช่วยสร้างความตื่นตัวและความเข้าใจทางการเมือง ผลที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ กระบวนการในการสื่อสารแบบสองขั้นตอน คือ ใช้ทั้งสื่อมวลชนและสื่อระหว่างบุคคลผสมกันนั้น เป็นผลประโยชน์อย่างมากต่อการเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองแก่

ประชาชนในเขตชนบทของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่มีผู้ให้ข่าวเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือและสามารถเข้ากับชาวบ้านได้ (อานล สิงห์โกวินท์ และ สวัสดิ์ กฤตรัชต์นันท์ 2516: 62)

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของประชาชนในท้องที่บางชั้น เขตมินบุรี กรุงเทพมหานคร โดย เจตนศักดิ์ แสงสิงแก้ว ซึ่งพบว่า ในกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม การสื่อสารในกลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากที่สุด ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรับรู้ความเข้าใจเรื่องการเมืองแบบประชาธิปไตยมากที่สุด คือ การอ่านหนังสือพิมพ์ การเปิดรับสื่อมวลชนยังมีผลต่อความสนใจทางการเมืองอีกด้วย แต่ในกรณีการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่าการสื่อสารในกลุ่มเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด (เจตนศักดิ์ แสงสิงแก้ว 2523: 273-289)

สำหรับผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นทางการเมืองของนักศึกษาไทย จำนวน 640 คน จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2520 โดย เสรี วงษ์มณฑา พบว่า การที่นักศึกษาเปิดรับข่าวสารทางการเมือง (exposure to political information) ตามหนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ และโทรทัศน์นั้น มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ถึงความสำคัญทางการเมือง ประมาณร้อยละ 95 ของนักศึกษาที่ให้ความสนใจและรับฟังข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองอย่างมาก ตระหนักถึงความสำคัญของการเมืองอย่างมากเช่นกัน ขณะที่ร้อยละ 40 ของผู้รับฟังข่าวสารทางการเมืองบ้างเล็กน้อยตระหนักถึงความสำคัญของระบบการเมือง แหล่งข่าวสารทางการเมืองที่สำคัญได้แก่ หนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ล้วนสื่อประเภทวิทยุและโทรทัศน์นั้น ให้บริการด้านความบันเทิงมากกว่า (Seri Wongmonta 1978: 254)

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้ทำการศึกษาวิจัยถึง "ข่าวสารการเมืองของคนไทย" โดยทำการศึกษาประชาชนทั้งประเทศ พบว่าความรู้ข่าวสารการเมืองของคนไทยอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง บุคคลที่มีระดับข่าวสารการเมืองสูงรับข่าวสารการเมืองจากหนังสือพิมพ์มากกว่าจากแหล่งอื่น ๆ ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีระดับข่าวสารการเมืองสูง - ต่ำ แตกต่างกันได้แก่ ชั้นทางสังคม (Social Class) โดยเฉพาะระดับการศึกษา รายได้ และเพศ การมีระดับข่าวสารการเมืองสูง - ต่ำ แตกต่างกันได้ไม่ได้ทำให้คนไทยมีความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองสูง - ต่ำ ต่างกันอย่างไร บุคคลที่มีระดับข่าวสารการเมืองสูงยิ่งมีความรู้สึกเห็นห่างทางการเมืองสูง นอกจากนั้นยังพบว่า ผู้ที่มีระดับข่าวสารการเมืองสูงกว่า รับรู้และเห็นความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของสถาบัน และองค์การต่าง ๆ ของรัฐ มีอัตราการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง และมีอัตราการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่เกิดจากความสำนึกของตนเองสูงกว่าผู้ที่มีระดับข่าวสารการเมืองต่ำกว่าอีกด้วย (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว 2523: 134)

เสน่ห์ นนทะโชติ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนบทไทย โดยทำการศึกษาประชาชนในบ้านวังคล้า อำเภอลำปาง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ประชาชนในชุมชนบทมีระดับการสื่อสารทางการเมือง และระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างต่ำในด้านการสื่อสารทางการเมือง พบว่า ประชาชนในชุมชนบท ได้รับอิทธิพลส่วนใหญ่จากการเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล และจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงกว่าด้วยความสำนึกของตนเองมากกว่า ผู้ที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล (เสน่ห์ นนทะโชติ 2524: 135)

พันเอกมณู รูปขจร ได้ทำการวิจัยถึงเรื่อง อุดมการณ์ประชาธิปไตยของสมาชิกรัฐสภา โดยทำการวิจัย สมาชิกรัฐสภาที่ดำรงตำแหน่ง อยู่ในปี 2525 ผลการวิจัย

พบว่า สมาชิกรัฐสภาส่วนใหญ่มีอุดมการณ์ประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลาง แต่เฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่าครึ่งมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยอยู่ในระดับสูง ลักษณะทางสังคมของสมาชิกรัฐสภา ได้แก่ ประเภทของสมาชิก อายุ ลักษณะอาชีพ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม มีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ประชาธิปไตยในระดับปานกลาง ส่วนระดับการศึกษาของสมาชิกรัฐสภา ไม่มีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ประชาธิปไตย (มณูญ รูปขจร 2526: ก)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย